

Egy borítóját vesztett kódex?

Márk evangéliuma új megközelítésben

■ TÓTH BENCE

CROY, N. Clayton: *The Mutilation of Mark's Gospel*. Abingdon Press, Nashville, 2003.

Clayton Croy képregényrajongó fiatalként feladott a helyi lapban egy hirdetést, miszerint régi magazinokat vásárolna. Egy idős hölgy is jelentkezett: az azóta felnőtt fiának feleslegessé vált újságjait akarta pénzzé tenni. A sok értéktelen magazin között pedig Croy fantasztikus felfedezést tett: egy híres képregénysorozat akkor több mint száz dollárt érő első számára bukkant (ami ma már a többszörösét érné). Amikor azonban kinyitotta, csalódottan szembesült azzal, hogy az a ritka példánynak csak a borítója, amelybe egy másik, értéktelen képregénynek a borítóját vesztett maradványát tették.

Az azóta a columbusi (Ohio, USA) Trinity Evangélikus Szeminárium Újszövetség-professzorává lett Croy hasonló állítást fogalmaz meg könyvében Márk evangéliumával kapcsolatban. Tézise szerint az eredeti kódex első és utolsó lapja (a legkülső félbehajtott ív) még talán az első másolás előtt leszakadt, és az a szöveg, amely ma a kezünkben van, csak egy csonkolt változata az eredetinek.

Márk evangéliuma köztudottan kurtán-furcsán ér véget a legrégebbi kéziratokban a 8. verssel: „*Kijöttek [az asszonyok], és elfutottak a sírbolttól, mert remegés és rémület fogta el őket; és senkinek sem mondtak el semmit, mert féltek.*” A folytatás, a 9–20. versek (az ún. hosszú befejezés) csak i. sz. 130 körül került a könyv végére, és a mai kutatók gyakorlatilag egyhangú véleménye szerint ezt a szakaszt nem az evangélista írta. Azonban annak megítélése, hogy Márk eredetileg is a 16,8 verssel fejezte-e be könyvét, 1950 és 1980 között száználcvan fokos fordulatot vett. Míg korábban az általánosan elfogadott nézet az volt, hogy az evangélium eredetileg a 8. vers után is folytatódott, ma már az a nézet dominál, hogy Márk szándékosan hagyta abba művét egy meglepő mondattal.

Croy könyvében áttekinti a két álláspont melletti és elleni érveket a szövegkritika, stílus, nyelvtan, teológia, hagyomány és irodalomkritika szemszögéből, és bemutatja azokat az evangéliumban korábban már elővételezett eseményeket, melyek fájóan hiányoznak a történet végéről. Ilyen például a feltámadott Jézus megjelenése (minden bizonnyal Galileában, ahogy a 16,7-ben megüzente nekik); a tanítványok helyreállítása azután, hogy a Gecsemáné-kertben elfutottak tőle (14,50); vagy a Szentlélek kitöltetése (1,8; 13,11).

De ha alaposabban megnézzük, akkor azt láthatjuk, hogy az evangélium kezdete is furcsa: az első mondat – „*Jézus Krisztus, az Isten Fia evangéliumának kezdete*” – feliratszerű. Lehetséges lenne, hogy egy írnok illesztette ide, hogy az olvasó tudja, mi ez a könyv, mert hiányzott az eleje? Ezután még két

ószövetségi idézet következik Malakiás 3,1-ből és Ézsaiás 40,3-ból; majd születéstörténet vagy akár az inkarnáció bármilyen említése nélkül rögtön Keresztelő János fellépéséről olvasunk a 4. verstől.

A szerző ezért itt is áttekinti a szövegkritikai, nyelvtani, stílusbeli és exegetikai érveket, és arra a következtetésre jut, hogy itt valami hiányzik. Azaz álláspontja szerint eredetileg nemcsak hogy nem ott ért véget a könyv, ahol ma gondoljuk, de nem is ott kezdődött.

De hogyan lehet „elveszíteni” egy szöveg elejét és végét? A korabeli könyvek egy része egy mindkét végén farúdhhoz rögzített papirusz- vagy pergamentekercs volt. A két végük nagy igénybevételnek volt kitéve, sérülékenyebbek voltak, mint a tekercs közepe. Lehetséges, azonban valószínűtlen, hogy egyszerre szakadt volna le mindkettő. De ebben az időben már használtak kódexeket is: több lapot egymásra helyeztek, félbehajtották és összevarrták, így kaptak egy lapozható könyvet. Croy bemutatja, hogy a 400 előtről fennmaradt kéziratokból egyetlen újszövetségi szöveg sem íródott tekercsre, kizárólag kódexbe. Úgy tűnik tehát, hogy ez volt a keresztény szokás.

Vagyis ha Márk az evangéliumát egy ilyen kódexre írta, és már azelőtt elveszett az első és utolsó lapja, a legkülső ív, mielőtt az első másolat elkészülhetett volna (és hogy Máté és Lukács felhasználhatta volna saját evangéliumuk megírására, ugyanis narratívájuk pont a Mk 16,8-nak megfelelő hely után jelentősen eltérővé válik), aminek tíz, de maximum húsz éven belül kellett megtörténnie, akkor a ma ismert szöveg nemcsak a végén, hanem az elején is hiányos. Pont, mint egy borítóját veszített képregény.

A tézist minden kétséget kizáróan igazolni természetesen csak egy olyan újonnan felbukkanó kézirat lehetne, mely tartalmazza mindkét hiányzó részt; vagy legalábbis egy eddig ismeretlen, a hiányzó szakaszokra utaló patrisztikus idézettel lehetne alátámasztani. Azonban már csak a lehetőség is felvet (és a szerző is sorra vesz) az evangéliummal kapcsolatos teológiai, értelmezési kérdéseket, melyeket hasznos lenne a Márk-kutatásban a jövőben alaposabban is megvizsgálni. Clayton Croy könyve izgalmas felvetésével ennek lehet katalizátora, és ha az elmélet (még meglévő gyengeségei mellett) igaznak bizonyulna, alapvetően átírná azt, amit a legkorábbi evangéliumról eddig gondoltunk.